

Zapadnorimsko poslanstvo na Atilin dvor godine 449.

Autor analizira podatke o zapadnorimskome poslanstvu na Atilin dvor 449. godine koje nudi Prisk iz Panija u svome fragmentarno sačuvanom povijesnom djelu i nastoji iznijeti prihvatljivu pretpostavku o istinskoj svrsi poslanstva, povezivši ga s aferom Juste Grate Honorije. U članku se razmatra tijek susretâ između dvaju carskih poslanstava, budući da je zapadnorimsko poslanstvo koincidiralo s istočnorimskim, raspravlja o zapadnorimskim poslanicima, ali i sumarno prikazuje Priskov izvještaj o putovanju i boravku istočnorimskoga poslanstva kod hunskoga kralja.

Uvod

U ljeto 449. godine¹ krenulo je iz Konstantinopola još jedno istočnorimsko poslanstvo na dvor hunskoga vladara Atile. Kao neposredan povod poslužio je dolazak hunskih pregovarača Edekona i Oresta u istočnorimsku prijestolnicu u proljeće iste godine sa zadatkom da podaju Atilinim zahtjevima dodatnu težinu.² Naime, 447. godine izbio je između Huna i Istočnog Rimskog Carstva rat s dotad neviđenom žestinom. Atila je provalio u Trakiju i Meziju te prodro duboko u Grčku, poharavši čak sedamdeset gradova. Budući da se carska vojska predvođena trojicom vojskovođa, Asparom, Areobindom i Arnegisklom, nije uspjela odlučujuće suprotstaviti hunskoj najezi, dvor se po već okušanoj metodi utekao diplomatskim sredstvima pa je s Hunima napokon sklopljen mir (448.).³

Istočno Rimsko Carstvo već je niz godina trpjelo od hunskih napada koji su se svako malo opetovali. Predah se neprestano morao kupovati sve većim iznosima godišnjeg danka koji je tako predstavljao poprilično opterećenje za carsku blagajnu.⁴ Suprotno tome, Zapadno je Rimsko Carstvo bilo pošteđeno hunskih posezanja. Dva su čimbenika presudno utjecala na to. Prvo, činjenica da Zapadno Carstvo nije ni izbliza raspolagalo s jednakim platežnim mogućnostima kao Istočno Carstvo i drugo, dobri odnosi koji su se razvili između zapadnoga patricija Flavija Aecija i hunskih vladara.⁵ Međutim, načelna je blagonaklonost koju su Huni

¹ Datum prema: Althcim 1962., 294.

² Althcim 1962, 293.

³ Althcim 1962, 292., Seeck 1920., 294.-295. Seeck 1896., 2244., Demandt 1989., 168.

⁴ Konstantinopol se godine 431. obvezao na plaćanje godišnjeg danka od 350 funti zlata, godine 435. podavanje je bilo udvostručeno (700 funti), a godine 447. čak utrostručeno (2100 funti) (Demandt 1989, 167.-168., Seeck 1896., 2243.-2244.).

⁵ Aecije je još kao mladić proveo neko vrijeme kao talac kod Huna i u nekoliko im se navrata bio uspješno obraćao za pomoć (Seeck, 1894., 701.-702., Demandt 1989, 151.-152., 154.). O Aeciju također uspoređi PLRE II, s. v. *Aetius* 7, 21.-29.

duže vrijeme iskazivali spram zapadne polovice Carstva bila u doba istočnorimskog poslanstva iz godine 449. stavljena na ozbiljnu kušnju. Ona će se pokazati presudnom po buduće odnose, pogotovo što postoje naznake da se Atila već 448. počeo okretati protiv Zapadnog Carstva. U tom je smislu od posebnoga značenja spomen zapadnorimskih poslanika koji su se našli na Atilinom dvoru kad i istočnorimsko poslanstvo.

Prisk iz Panija⁶ i izvještaj o istočnorimskome poslanstvu iz 449. godine

Bizantska povijest Priska iz Panija, od koje su nam ušćuvani fragmenti i izvaci koji po svemu sudeći obuhvaćaju razdoblje od 433.-471. godine, nadasve je važan izvor za povijest hunske države i društva tijekom Atiline vladavine. O samom autoru malo se zna. Gotovo sigurno je rođen u tračkome mjestu Panij (grč. *Pánion*, lat. *Panium*), ali je godina rođenja nepoznata. U svom je djelu Prisk obuhvatio najveći dio vladavine cara Lava I. (vladao 457.-474.), možda čak čitavo razdoblje njegovog carevanja, pa se može predmnijevati da je bio živ i pisao još sredinom sedamdesetih godina 5. stoljeća. Ne zna se sa sigurnošću niti koje je sve dužnosti Prisk obnašao, iako je njegova obrazovanost izvan svake sumnje. U izvorima se spominje kao sofist, retor i čak povjesnik. Iz njegovih se zapisa pak može zaključiti kako je posjedovao solidnu govorničku vještinu, a možda je bio potkovan i u pravu. Kako god bilo, njegov su ugled i stručnost u Konstantinopolu morali do 449. godine biti dovoljno poznati da bi ga komes Maksimin pozvao da mu se pridruži u poslanstvu.⁷

Izvještaj o istočnorimskome poslanstvu iz 449. godine sačuvao se u trećem fragmentu.⁸ Prisk svoje izlaganje započinje zanimljivom pričom o tomu kako je carski eunuh Hrizafije uz znanje cara Teodozija II. pridobio hnskog poslanika Edekona za plan Atilinog umorstva.⁹ Prisk nigdje ne daje etičku kvalifikaciju te nakane, pa se po tome što je sudjelovao u poslanstvu koje ju je imalo ostavariti može zaključiti da ju je barem smatrao nužnom, ako ju već nije u potpunosti odobravao.¹⁰ Komesu Maksiminu koji je postavljen na čelo istočnorimskog poslanstva bio je pridodan Vigila, službeno kao tumač, a zapravo je imao pomoći u izvršenju nauma. Maksimin nije ništa slutio o tajnom zadatku svoga poslanstva.¹¹ Inače se Prisk pridružio Maksiminu na njegovu zamolbu kao prijatelj i savjetnik.¹²

Članovi poslanstva su po odlasku iz Konstantinopola nakon trinaestodnevnog putovanja stigli u Serdiku (Sofija). Na gozbi koja je priređena po dolasku moglo se zamijetiti

⁶ Kratki prikaz Priskovog života načinio sam prema članku B. Baldwina, *Priscus of Panium, Byzantion*, sv. 50., 1980. (dalje: Baldwin 1980).

⁷ Prisk je još u dva navrata pratio komesa Maksimina: 450. godine u Rim i 452./3. u Egipat. Inače je Maksimin bio visoki civilni službenik u Istočnom Rimskom Carstvu. Tako se 435. godine spominje kao jedan od magistara *scriniorum* koji su sudjelovali u sastavljanju Teodozijevog zakonika. Umro je 453. godine (Enßlin 1931., 665.). Baldwin (1980., 24.) zgodno je okarakterizirao Maksimina kao svojevrsnog posebnog izaslanika za urgentne misije.

⁸ Prema izdanju J. Bekkera i B. G. Niebuhr, *Excerpta de legationibus Romanorum, Corpus scriptorum historiae Byzantinae VII*, kojim sam se sâm koristio. U izdanjima C. i Th. Müllera (*Fragmenta historicorum Graecorum IV*) i L. Dindorfa (*Historici Graeci minores I*) navodi se kao osmi fragment. R. C. Blockley (*The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire. Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus. I and II* (ARCA, Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs 6 and 10), Liverpool 1981., 1983.) svrstao ga je kao dvanaesti fragment.

⁹ Kasnije je Atila zahtijevao da mu se Hrizafije izruči, ali ga je istočnorimsko poslanstvo predvođeno patricijima Anatolijem i Nomom, cunuhovim osobnim prijateljem, uspjelo nagovoriti da od toga odustane (Seeck 1899., 2485.-2486.).

¹⁰ Tako hoće Baldwin, 35.

¹¹ *Prisc.*, fr. 3, 169, 17-18. (stranice i retke navodim prema izdanju Bekker-Niebuhr)

¹² *Prisc.*, fr. 3, 170, 11. Maksimin se dosta potrudio da privoli Priska što se da zaključiti prema sintagmi ἐκλιπαρήσας πείθει με, "zamolbama me ponukao" (usp. Baldwin 1980, 20.-21.).

da su odnosi između Edekona i Oresta napeti. Naime, Orest je u razgovoru s Maksiminom aludirao na Edekonovo spletkarstvo, što Edekonu nije promaklo. Idući se dan putovanje nastavilo. Potom su prispjeli u Najs koji su njegovi stanovnici napustili pošto je bio razrušen u hunskom napadu,¹³ a zaustavili su se malo dalje od rijeke (valjda današnje Nišave). Sutradan su došli k zapovjedniku iliričke vojske (*magister militum per Illyricum*) Aginteju koji je imao tabor nedaleko od Najsja. Od njega su preuzeli petoricu preostalih prebjega od njih sedamnaest koliko ih je bilo obećano Atili.¹⁴ U zoru idućeg dana krenuli su od najskih međâ (τῶν ὁρίων τῆς Ναῖσσοῦ) u smjeru Isterâ (Dunava)¹⁵ i dospjeli do sjenovitog kraja (χωρίον συνηρεφές).¹⁶ Potom su se iz tog teško prohodnog kraja (ἡ δυσχωρία) spustili u pošumljenu ravnicu (ἐν πεδίῳ καὶ αὐτῷ ὕλῳδει), gdje su ih dočekali barbari i preveli preko rijeke (Dunav).¹⁷ Prevalivši nakon prelaska Dunava otprilike sedamdeset stadija (oko 13 km), poslanstvo se zaustavilo na nekoj poljani, dok je Edekon pošao k Atili da ga izvijesti o njihovom dolasku.¹⁸

Predvečer istoga dana dojahala su dvojica Huna koji su im naredili da imaju poći Atili, pa su sutradan oko tri sata poslijepodne prispjeli do Atilinih šatorâ. O hunskoj protokolarnoj osjetljivosti svjedoči između ostaloga činjenica što je poslanstvu bilo zabranjeno podići šator na brežuljku, budući da se Atilin šator nalazio u ravnici.¹⁹ Bio je to tek uvod u probleme s kojima se poslanstvo suočilo. Ne samo da su ih po Atilinom nalogu hunski prvaci ispitivali o svrsi njihovog dolaska, što su oni otklonili pravdajući se kako će sve reći osobno hunskome vladaru, nego ih je Atila odbio uopće i primiti. Razlog tomu je bio taj što je Edekon razotkrio Atili zavjeru.²⁰

Prisk je potom pošao hunskome prvaku Skoti zajedno s izvjesnim Rusticijem, koji je znao hunski i bio iz privatnih razloga došao k Atilinom tajniku Konstanciju. Obećavši izdašne nagrade, Prisk je isposlovao da se Skota založi za njih kod Atile. Dodatni darovi trebali su osigurati da se i vrlo utjecajni Hun Onegezije²¹ zauzme za interese poslanstva.²² Ovo lijepo pokazuje kako se kod Huna gotovo sve moglo postići čim je bila izgledna prilična korist od strane molitelja (uostalom, taj fenomen nije bio svojstven samo njima:

¹³ *Prisc.*, fr. 3, 170, 12 - 171, 1. Usporedi također prijevode u prilogu. Najs (današnji Niš u Srbiji) Huni su osvojili još 441. godine. Prema hunskim zahtjevima bila je 448. godine stvorena tampon-zona u dužini od Singiduna do Nove u Meziji i u dubini od pet dana hoda, a granica je počinjala upravo kod Najsja (Altheim 1962, 293., Demandt 1989, 168., Mócsy 1969., 350.).

¹⁴ *Prisc.*, fr. 3, 172, 2-8.

¹⁵ Nije sasvim jasno je li poslanstvo išlo dolinom Timoka (Timacus) ili nekim kraćim putem (Barišić 1952., 55.). Čini mi se vjerojatnijim da su odabrali dolinu Morave (Margus), pogotovo što Prisk kaže kako su bili uvjereni da putuju prema zapadu pa ih je utoliko više iznenadila okolnost kad su opazili da Sunce izlazi pred njima (*Prisc.*, fr. 3, 172, 19-21.). A daljnje vremenske i zemljopisne odrednice koje nam pruža Prisk, ma koliko bile škrte, ipak upućuju da se istočnorimsko poslanstvo nalazilo na rubu Panonije nakon prelaska Dunava.

¹⁶ Usporedi prijevode u prilogu.

¹⁷ Usporedi prijevode u prilogu.

¹⁸ *Prisc.*, fr. 3, 172, 11 - 173, 10.

¹⁹ *Prisc.*, fr. 3, 173, 11-21, Altheim 1962, 295.

²⁰ *Prisc.*, fr. 3, 173, 21 - 175, 15 Altheim 1962, 294. Edekon je o zavjeri izvijestio i Oresta. Ono što zapanjuje jest činjenica da Atila nije reagirao na otkriće zavjere ni izbliza toliko burno koliko se moglo očekivati. Očito je to smatrao zgodnom prigodom da žešće pritisne istočnorimski dvor, barem što se tiče novčanih podavanja, ali ne i da izazove novi raskid. Ovo je još jedan pokazatelj da je Atila svoje pretenzije nedvojbeno okrenuo protiv Zapadnog Rimskog Carstva, pa čak da je bio pripravan na rat kako bi ih ostvario (Zecchini 1983., 263.).

²¹ Onegezije je bio Atilin pouzdanik i po ugledu ga je nadmašivao jedino sâm kralj (EnBlin 1939., 437.-438.). Inače je bio Skotin brat (Altheim 1962, 284.).

²² *Prisc.*, fr. 3, 176, 14 - 177, 16, Altheim 1962, 294.

rimaska birokracija očekivala je jednake *iskaze zahvalnosti*).²³ Atila ih je konačno odlučio primiti. Kad su se pojavili pred hunskim vladarom - među njima se nalazio i Vigila koji je bio sudionik zavjere - Atila im je nakon uvodnih izraza štovanja odzdravio da želi Rimljanima isto što oni njemu, čime je posredno naznačio upućenima da je svjestan tajnog plana za svoje umorstvo.²⁴ Tom prigodom je Atila zatražio da se vrate svi hunski prebjeci koji su stupili u rimsku službu od vremena kad je Aecijev sin Karpilion bio talac na hunskome dvoru, zaprijetivši u suprotnome ratom.²⁵ Prisk nije propustio spomenuti Vigilinu zabrinutost zbog toga što se hunski kralj otresao na njega tijekom audijencije nazvavši ga bestidnom zvijeri (θηρίον ἀναιδέες). Atila je Vigilu potom uputio natrag u Konstantinopol, tobože da opet zatraži predaju prebjega, a zapravo kako bi donio zlato koje je bilo obećano Edekonu za njegovu ulogu u zavjeri.²⁶

Poslije Vigilinog odlaska poslanstvo je jedan čitav dan provelo na istome mjestu, a sutradan su krenuli zajedno s Atilom prema sjeveru. Međutim, već nakon kraćeg vremena, poslanstvu je bilo zabranjeno da dalje slijedi kraljevsku povorku budući da je Atila pošao sklopiti još jedan brak.²⁷ Tako su članovi istočnorimskog poslanstva sami nastavili put. Prisk tom prigodom opisuje prelazak nekoliko rijeka (*Drekon, Tigas i Tifisas*)²⁸ i kazuje kako su se krijepti umjesto vina medovinom (μέδος) i jeli umjesto pšenice proso (κέγχρος). Sluge (ὑπηρέται) koje su ih pratile nosile su također proso i nudili im napitak od ječma koji se nazivao κάμινος.²⁹ Predvečer su podigli svoje šatore pored neke močvare, no iznenadila ih je noćna oluja pa su zaklon morali potražiti u selu koje je pripadalo Bledinoj³⁰ udovici. Ona ih je srdačno dočekala, ponudila jelom, pićem i smještajem, te ujedno lijepim djevojkama kao družicama za noć, što je prema Priskovoj tvrdnji kod Huna značilo čast. Međutim, oni su se na tome zahvalili.³¹

Idući su dan čitav proveli u dotičnom selu i potom nastavili svoj put. Nakon sedmodnevnog putovanja zaustavili su se opet u jednom selu, gdje su morali čekati da ih Atila prestigne. Tamo su se susreli sa zapadnorimskim poslanicima. Ubrzo su opet krenuli i napokon stigli do Atiline rezidencije.³² Prisk opisuje kako je ona izgledala i kako je Atila svečano dočekan u tom naselju.³³ Po Onegezijevom nalogu istočnorimsko poslanstvo je isprva odsjelo u njegovoj kući, ali su je nakon gozbe napustili i podigli šator kraj Atiline palače da bi Maksimin bio što bliže središtu zbivanja.³⁴ Sljedećeg jutra Maksimin je

²³ Na drugom mjestu (fr. 6) Prisk pripovijeda da je Atila koristio hunska poslanstva zbog prebjega na konstantinopolski dvor kako bi omogućio pouzdanicima da povećaju svoje bogatstvo, budući da su Atilini poslanici mogli očekivati velikodušne darove pokažu li se barem malo susretljivima (Seeck 1896., 2244., M. Šašel Kos 1994., 106., usp. Altheim 1962, 285.).

²⁴ *Prisc.*, fr. 3, 178, 3-9, Altheim 1962, 294.

²⁵ *Prisc.*, fr. 3, 179, 3-14.

²⁶ *Prisc.*, fr. 3, 179, 18 - 182, 17.

²⁷ *Prisc.*, fr. 3, 182, 18 - 183, 3, Altheim 1962, 297.

²⁸ Δρήκων, Τίγας, Τιφίσας. O ubikaciji spomenutih rijeka usp. Barišić 1952, 57.-58. Prema Barišiću poslanstvo je na putu prema Atilinoj prijestolnici prošlo kroz današnji južni i sjeverni Banat i kroz Bačku (1952., 57.). Usporedi prijevode u prilogu.

²⁹ O tomu usp. Barišić 1952., 57.-60. Također usporedi prijevode u prilogu. Inače Barišić, baveći se u svom članku identifikacijom etnija, nastoji dokazati kako je na području današnje Vojvodine koje se nalazilo pod Atilinom vlašću živjelo slavensko stanovništvo (1952., 60.-61.). Naime, Slavene pronalazi u neimenovanim barbarima koje Prisk više puta spominje.

³⁰ Bleda je bio stariji Atilin brat i pretpostavljeni u njihovom suvladarstvu. Međutim, Atila ga je maknuo u spletke i sâm preuzeo vlast (usp. Seeck 1896., 2241., 2244.).

³¹ *Prisc.*, fr. 3, 183, 3 - 184, 15, Altheim 1962, 297.

³² *Prisc.*, fr. 3, 187, 11-14, Altheim 1962, 297.

³³ *Prisc.*, fr. 3, 187, 14 - 189, 3, Altheim 1962, 298.

³⁴ *Prisc.*, fr. 3, 189, 3-15.

Onegeziju poslao Priska s darovima da dogovori njihov sastanak. Međutim, Prisk je našao Onegezijevu kuću (koja je bila veoma raskošna) zatvorenu³⁵ i dok je obilazio oko vanjskih zidova, susreo je čovjeka odjevenog po hunskoj modi, koji ga je oslovio grčkim pozdravom pa se upustio u razgovor s njime. Preko tog razgovora Prisk otkriva svoje dojmove o načinu na koji Huni žive i kako funkcionira njihovo društvo u usporedbi s onim na rimskom području, pri čemu brani rimski pravni sustav.³⁶

Nakon toga je Prisk bio primljen kod Onegezija koji je obećao posjetiti Maksimina. Prisk je u glavnim crtama zabilježio sadržaj njihovog razgovora.³⁷ Sutradan je Prisk pošao odnijeti darove Atilinoj supruzi Kerki, čiji se stan, smješten unutar Atilinog posjeda okruženog palisadom, također opisuje.³⁸ Dok je čekao Onegezija, naišli su zapadnorimski poslanici i upustili se s njime u razgovor o Atilinim osvajачkim planovima.³⁹ Uto se pojavio Onegezije koji je htio znati kojeg će poslanika iz redova bivših konzula uputiti Rimljani. Prisk je o tome izvijestio Maksimina koji je, nakon još jedne izmjene poruka, odveden pred Atilu. Hunski je kralj Maksiminu kazao da će od istočnorimskih poslanika primiti samo Noma, Anatolija ili Senatora,⁴⁰ odbio je prihvatiti Maksiminovo poslanstvo i iznova zaprijetio ratom u slučaju neispunjenja njegovog zahtjeva.⁴¹ Pa ipak, bili su pozvani na Atilinu gozbu, što pokazuje da se hunski vladar čvrsto pridržavao pravila gostoprimitstva.⁴² Prisk detaljno opisuje gozbu, na koju su bili pozvani i zapadnorimski poslanici.⁴³ Kad je gozba završila, Onegezije je obavijestio članove istočnorimskog poslanstva da ih je Atila odlučio otpustiti.⁴⁴ Potom su uslijedili drugi pozivi na gozbe (od strane druge Atiline supruge Rekan i samog Atile) i po isteku tri dana, obdareno uobičajenim darovima, krenulo je istočnorimsko poslanstvo natrag prema Konstantinopolu, zajedno s Atilinim izaslanikom Berihom.⁴⁵ Prisk je opisao tijek povratka, ne zaboravivši spomenuti kaznu koja je snašla Vigilu zbog njegove izdaje.⁴⁶

Zapadnorimsko poslanstvo u Priskovom izvješću

Susreti između dvaju carskih poslanstava

Prisk se kao sudionik istočnorimskog poslanstva iz 449. godine imao prigodu triput susresti s članovima zapadnorimskog poslanstva. O tome nam je ostavio sumaran zapis.

³⁵ Usporedi u prilogu prijevode Priskovog navoda o Onegezijevoj kupaonici.

³⁶ *Prisc.*, fr. 3, 190, 3 - 195, 7, Altheim 1962, 302.-304. Usporedi djelomičan Barišićev prijevod (Viz. izv. I, 15.-16.).

³⁷ *Prisc.*, fr. 3, 195, 8 - 197, 8.

³⁸ *Prisc.*, fr. 3, 197, 8 - 198, 15, Altheim 1962, 298.

³⁹ *Prisc.*, fr. 3, 198, 15 - 201, 20, Altheim 1962, 311.-313.

⁴⁰ Svi su oni svojevremeno učestovali u poslanstvima Atili.

⁴¹ Čini mi se da je Baldwin (1980., 38.) ispravno dometnuo kako ovo ne znači da je hunski vladar smatrao spomenutu trojicu poslanika posebno popustljivima, već je na taj način htio izvršiti dodatan pritisak na Maksimina kako bi ga prisilio na daljnje ustupke.

⁴² *Prisc.*, fr. 3, 201, 21 - 202, 22.

⁴³ *Prisc.*, fr. 3, 202, 22 - 206, 22, Altheim, 1962, 298.-299.

⁴⁴ *Prisc.*, fr. 3, 206, 23 - 207, 3.

⁴⁵ *Prisc.*, fr. 3, 207, 16 - 209, 18, Altheim, 1962, 299.-300. Atila je nešto kasnije kao svoje poslanike u Konstantinopol uputio i Oresta i Eslu (*Prisc.*, fr. 3, 212, 19-20).

⁴⁶ *Prisc.*, fr. 3, 209, 18 - 212, 19. Bio je prisiljen razotkriti sve o zavjeri pod prijetnjom da će njegov sin biti smaknut i potom je bačen u okove. Nije ubijen da može poslužiti kao sredstvo ucjene istočnorimskog carskog dvora.

Prvi put je to bilo u nekom selu u koje su prispjeli na putu za Atilinu prijestolnicu. Prema Priskovom pričanju, u zapadnorimskom su se poslanstvu nalazili komes Romul, prefekt Norika Primat i vojni zapovjednik Roman.⁴⁷ Uz njih su bili tadašnji Atilin tajnik za prepisku Konstancije kojeg je hunske vladaru bio poslao Aecije⁴⁸ i Tatul, otac Atilinog pouzdanika Oresta, Romulovog zeta.⁴⁹ Kao razlog dolaska zapadnorimskog poslanstva Prisk navodi da su smjerali ublažiti Atilu koji je zahtijevao izručenje rimskog dvorskog službenika Silvana, jer je nekoć dobio zlatne posude (φιάλαι χρυσαί) od Konstancije iz Galije. Njega je Atili i Bledi poslao Aecije da skrbi o njihovoj prepisci, te je bio prethodnik Italca Konstancija na istom položaju. Kad su Huni opsjedali grad Sirmij u Panoniji (441. godine), tom je Konstanciju gradski biskup predao zlatne posude da ga, ukoliko preživi opsadu, otkupi njihovom prodajom ili da njihova vrijednost posluži za otkup sugrađanâ iz ropstva ako on pogine. Međutim se Konstancije nije držao dogovora, već je otputovao u Rim i založio posude kod Silvana, primivši od njega zlato, a pod uvjetom da se do naznačenog roka vrati i isplati dug ili će posude ostati Silvanu. Konstancija su Atila i Bleda osumnjičili s izdaje i dali ga razapeti. Kad je Atila kasnije saznao za Konstancijevu trgovinu zlatnim posudama, zatražio je da mu se Silvan izruči jer je tobože zadržao njegovo vlasništvo. Zapadnorimski poslanici, koje su uputili Aecije i car Valentinijan III., došli su Atili objasniti da je Silvan dobio spomenute zlatne posude u залог kao Konstancijev vjerovnik i da ih nije ukrao, te da ih je potom prodao za srebrn novac prvim svećenicima na koje je naišao jer se posude posvećene za božju službu ne smije rabiti u svakodnevne svrhe. Ako se Atila ne bi dao skloniti ovako utemeljenim razlogom ili strahom pred Bogom, oštećen će ga u zlatu, ali će odbiti izručiti Silvana, jer ne žele predati čovjeka koji ništa nije skrivio. Po primitku odgovora od strane hunske vladare, trebali su se vratiti kući.⁵⁰

Iste je zapadnorimске poslanike Prisk ponovno sreo u Atilinoj palači dok je čekao na susret s Onegezijem. Ovoga su puta bili u društvu tumača Rusticija koji se nalazio u Konstancijevoj pratnji (κατὰ Κωνσταντίου) i Konstanciola iz područja Panonije pod Atilinom vlašću.⁵¹ Prisk priča kako poslanici nisu imali naročitoг uspjeha kod Atile koji im je zaprijetio ratom ne izruče li Silvana ili vrate zlatne posude. Kako se nisu mogli dovoljno načuditi Atilinoj ustrajnosti u jednom takvom slučaju, rekao je Romañ, Orestov tast kojeg je Prisk izuzetno cijenio zbog njegovog velikog iskustva, da je Atilu ponijela njegova silna sreća i moć koja je iz nje proizašla pa više nema sluha niti za opravdane zahtjeve, osim ako služe njegovoj svrsi. Potom se razgovor, u kojem je glavnu riječ imao Romul, poveo o Atilinim osvajачkim planovima.⁵²

Treći je put zapadnorimске poslanike Prisk imao prigodu susresti na gozbi koju je priredio Atila.⁵³ Premda na temelju sačuvanog Priskovog kazivanja ne možemo znati jesu

⁴⁷ *Prisc.*, fr. 3, 185, 10-14.

⁴⁸ Italca Konstancija poslao je Atili za tajnika Aecije, kao i njegovog istoimenog prethodnika rodом iz Galije (*Prisc.*, fr. 3, 176, 17-20, 186, 3-6). Prvoga su Konstancija Bleda i Atila bili osumnjičili za izdaju i pogubili pa je pomalo ironično da je i drugi tajnik nosio jednako ime. Čini se da je galski Konstancije bio smaknut jer je podržavao zapadnorimске interese (Šašel Kos, 1994, 107.). Italčkog je Konstancija Atila neobično cijenio i čak mu nastojao isposlovati bogatu i uglednu suprugu iz Konstantinopola (*Prisc.*, fr. 3, 208, 8 - 209, 11, Seeck 1901., 1102.).

⁴⁹ O Orestu, Atilinom osobnom tajniku u dva navrata (449. i 452.) i prigodnom poslaniku, usporedi PLRE II, s. v. *Orestes* 2, 811.-812., Enßlin 1939., 1012.-1013.

⁵⁰ *Prisc.*, fr. 3, 185, 10 - 187, 5. Usporedi prijevode u prilogu.

⁵¹ *Prisc.*, fr. 3, 198, 16-21.

⁵² *Prisc.*, fr. 3, 198, 21- 199, 5.

⁵³ *Prisc.*, fr. 3, 202, 22 - 203, 3.

li poslanici imali kakvog uspjeha, jasno je da je Atila prihvatio novčanu odštetu za Silvanove posude,⁵⁴ iako su uopće potezanje tog pitanja i kraljevo ustrajanje imali služiti tek kao sredstvo pritiska na Zapadno Rimsko Carstvo.

Razgovor o Atilinim osvajачkim nakanama

Već smo spomenuli zanimljiv razgovor članovâ zapadnorimskog poslanstva, koji se vodio u prisustvu Priska.⁵⁵ U načelu radilo se o pokušaju da se pronikne u Atiline osvajачke namjere. Sugovornici su bili svjesni Atilinog častohleplja i žudnje za vlašću. To se lijepo vidi iz Romulovog komentara da hunscome vladaru nije dosta što je protegao svoju vlast nad čitavom Skitijom do oceanskih otoka i k tomu prisilio Rimljane da mu plaćaju danak, već da želi napasti i Perzijance. Na pitanje jednog od prisutnih kojim bi putem Atila krenuo protiv Perzije, Romul je odgovorio da će to biti preko Medije koja je blizu Skitije i koju su Huni u prošlosti već jednom napali (bilo je to 395. godine kad su preko Kavkaza provalili u Malu Aziju i Siriju⁵⁶). Taj mu put ne bi predstavljao nikakvu muku i lako bi pokorio Međane, Parte i Perzijance. No kad su sugovornici izrazili želju da se Atilin napad na Perziju doista zbude kako bi Istočno Rimsko Carstvo došlo do kojeg trenutka predaha, Konstanciol je ustvrdio da njegov pritisak ne samo što neće popustiti ako porazi Perziju, nego se on tada više neće zadovoljiti položajem rimskog vojnog zapovjednika⁵⁷ te će, štoviše, zahtijevati dostojanstvo jednako onome rimskih careva. U to je vrijeme, kako priča Konstanciol, slučajno bio pronađen mač ratničkoga boga koji je bio dugo vremena izgubljen i koji su skitski kraljevi veoma cijenili, što je Atilu moglo samo učvrstiti u zamisli da mu predstoje veliki pothvati. Očito su Atilu već suvremenici smatrali čovjekom kojeg pokreće neka gotovo iracionalna snaga i uvjerenje da stoji pod posebnom milošću božanske sile.⁵⁸

Premda polazili sa stanovišta povijesnog iskustva, čini se pomalo neobičnim što je Romul označio Perziju kao novi cilj Atilinih osvajanja. Naime, iako bi ona bez sumnje bila vrijedna toga, takav bi pohod bio složen i skopčan s velikim teškoćama. Romul, kojeg sâm Prisk hvali kao čovjeka s velikim iskustvom, nije bio politički kratkovidan da bi bez dubljeg razloga spomenuo mogućnost da Atila udari na Perziju. Doista, takvo što bilo bi odmak od svih Atilinih dotadašnjih vladarskih poteza koji su bili usmjereni na iskorištavanje slabosti Rimskoga Carstva i na pokoravanje raznih barbarskih naroda sve dalje na zapad Europe. Logičnije je bilo pretpostaviti da će Atila nastaviti vršiti pritisak na Istočno Rimsko Carstvo. Međutim, Romul je izbjegao takvu konstataciju. Učinio je to ne toliko iz kurtoazije prema Prisku koji je u tom trenutku predstavljao istočnorimsko poslanstvo, koliko iz bojazni da bi se razgovor mogao povesti o promjeni Atiline politike prema Zapadnom Rimskom Carstvu i o uzrocima za promjenu njegovog stava. Na to da je

⁵⁴ Várady 1969., 319.

⁵⁵ *Prisc.*, fr. 3, 199, 5 - 201, 20, Altheim 1962, 311.-313.

⁵⁶ Demandt 1989, 167.

⁵⁷ Prema sporazumu iz 433./4. godine Atila je dobio naslov *magister militum*, a Hunima je kao federatskom narodu dozvoljeno da nasele pokrajine Valeriju i velik dio Druge Panonije, premda su veći gradovi ostali pod rimskom vlašću, sve dok ih 441. godine Atila nije osvojio (Šašel Kos 1994, 106., Várady 1969, 303.-314.). No Alföldi (1926., 89.-91.), Mócsy (1962., 582.) i Bóna (1982., 181.) smatraju da su Hunima kao federatima bile ustupljene pokrajine Panonija Prva i Savija. Kako god bilo, u oba se slučaja radi o današnjem hrvatskom teritoriju. Inače je formalni položaj Atila kao vrhovnog vojnog zapovjednika služio Rimljanima za opravdanje golemog danka koji su morali plaćati Hunima, jer bi se on označavao kao njegova plaća u rimskoj službi.

⁵⁸ Altheim 1962, 312.-313.

postojala kriza odnosa upućivala je već okolnost što se zapadnorimsko poslanstvo uopće moralo pojaviti na Atilinom dvoru, bez obzira na prividno beznačajan razlog zbog kojeg je bilo došlo (tzv. Silvanova afera ili afera sa zlatnim posudama). Naime, jasno je da je hunski vladar tražio povod za akciju. Usmjerivši razgovor na razmatranje o Atilinim osvajачkim nakanama, Romul je odvratio pozornost sugovornika s tekućih problema (značajno je u tom smislu Priskovo zanimanje za svrhu zapadnorimskog poslanstva). Utoliko se neugodnijim morao Romulu činiti Konstanciolov komentar da Atilino častohleplje neće prezati niti pred tim da se postavi u ravnopravan položaj s rimskim carevima. Konstanciol je svjesno ili nesvjesno ispravno pročitao aspiracije hunskoga vladara. Kao što će pokazati budući događaji, lom između hunske veldržave i Zapadnog Rimskog Carstva bio je na pomolu.

Bilješka o odnosu između zapadnog i istočnog poslanstva kod Priska

Okolnost da su se dva carska poslanstva istodobno našla na dvoru jednog barbarskog kralja nužno privlači pažnju istraživača i otvara mogućnost za razna domišljanja. Je li dolazak poslanstava možda bio koordiniran? Prisk ne daje nikakve naznake da je tomu bilo tako. Uostalom, odnosi između dva carska dvora u formalno jedinstvenom Carstvu uglavnom nisu bili odviše susretljivi: niz je primjera koji svjedoče o snažnom rivalstvu, čestim trzavicama i međusobnom iskorištavanju slabosti. S druge strane, ne smije se odreći određeno zajedništvo u nevolji koja jednako prijeti objema stranama.

Prisk je, kako smo već rekli, ostavio svjedočanstvo o tri susreta među poslanstvima, brižljivo zabilježivši ono što je uspio saznati o svojim zapadnim kolegama od njih samih. Već prigodom prvog susreta raspitivao se o svrsi njihovog dolaska, doznajući njihova imena i funkcije, kao i veze među njima. Što se toga tiče, Prisk je mogao samo žaliti što njegovo poslanstvo nije imalo u svom sastavu takve povjerljive osobe koje bi mogle jamčiti izravan pristup hunskome kralju. Prisk, doduše, ne spominje je li zapadnim poslanicima bilo uopće rečeno zbog čega se istočno poslanstvo pothvatilo puta, no nema razloga sumnjati da su bili obaviješteni o tome čim im se pružila prigoda da porazgovaraju s Orestom. Da poslanstva možebitno nastupaju zajedno, nije dolazilo u obzir, a zasigurno nije bilo ni razmatrano kao opcija, budući da bi to trebala prethodno odobriti oba carska vladara.

Prigodom drugog susreta najprije su istina zapadnorimski poslanici pitanjem oslovili Priska koji je u tom trenutku bio sam, no on nije ostao dužan, bez sumnje opazivši njihovo neskriveno nezadovoljstvo, što je moralo pojačati njegovu znatiželju. Otuda nije nimalo čudno što je Prisk u razgovoru o Atilinim osvajачkim nakanama igrao po svemu sudeći pasivnu ulogu, pažljivo slušajući o čemu se raspravljalo ne bi li možda doznao nešto više. U vezi s trećim susretom, na Atilinoj gozbi, Prisk ne govori je li došlo do bilo kakve nove konverzacije: svako poslanstvo je vjerojatno bilo zaokupljeno svojim brigama.

Što se dakle može zaključiti o odnosu između istočnog i zapadnog poslanstva? Čini se da je sve ostalo na razini kurtoaznih kontakata i razmjene osnovnih informacija ~~bez~~ da se ulazilo u detalje. Štoviše, iz Priskovog izlaganja proizlazi da je prvenstveno on bio zainteresiran za svrhu zapadnog poslanstva (nigdje, naime, ne spominje bilo kakav Maksiminov naputak s tim u vezi), dok zapadni poslanici nisu naizgled pokazivali veliko zanimanje za stvar istočnog poslanstva. No to je vjerojatno bio samo privid, budući da su oni potrebne obavijesti mogli dobiti na samom izvoru, od Oresta, koji im je možda čak razotkrpio to da je dvor u Konstantinopolu snovao Atilino umorstvo.

*Okolnosti oko zapadnorimskog poslanstva na Atilin dvor 449. godine**Justa Grata Honorija*

Usporedno sa zgodom oko Silvanovih zlatnih posuda zbivala se još jedna afera koja je bitnije prijetila pokvariti zapadnorimsko-hunske odnose. Naime, Justa Grata Honorija, starija sestra cara Valentinijana III., spletkarila je iza leđa svoje obitelji s hunskim kraljem. U vrijeme Romulovog poslanstva čitava stvar nije još bila poznata široj javnosti, nego je izbila na vidjelo nekoliko mjeseci kasnije, 450. godine, kao što svjedoči Priskov fr. 17 (= Ivan Antiohijski, fr. 199, 2).⁵⁹

Justa Grata Honorija je bila kći zapadnorimskog cara Konstancija III. i Elije Gale Placidije, kćeri cara Teodozija I. i sestre careva Arkadija i Honorija. Rodila se između listopada 417. i rujna 418. godine.⁶⁰ Kad je Valentinijan 425. stekao zapadnorimsko carsko prijestolje, Honoriji je nedugo potom bio dodijeljen naslov Auguste koji joj je omogućavao da po uzoru na majku sudjeluje u vladanju.⁶¹ Međutim, pošto se Valentinijan 437. oženio, njezin se utjecaj morao razmjerno smanjiti. Ambicioznoj Honoriji zasigurno nije odgovarao takav razvoj situacije.⁶² Ni sâm Valentinijan vjerojatno nije bio odviše zadovoljan sestrinim pokušajima da učestvuje u carskoj vlasti. Kao što je Teodozijeva sestra Pulherija bila zavjetovana na vječno djevičanstvo, tako je i Honoriji bila uskraćeno pravo da se uda, budući da bi njezin suprug mogao pretendirati na suvladarski položaj.⁶³ Konačno se njezino nezadovoljstvo izrazilo u skandalu koji je dodatno pomutio odnose u carskoj obitelji: Honorija se početkom 449. (ili možda još 448.) upustila u ljubavnu vezu s Eugenijem, prokuratorom svojih posjeda i imovine, koji je imao postati oruđem u njezinom planu da svrgne brata.⁶⁴ Međutim je zavjera otkrivena i Honorija je dopala otvorene nemilosti. Njezin je ljubavnik pogubljen, a ona protjerana iz carske palače. Pritom joj je jamačno bio oduzet naslov auguste.⁶⁵ Istodobno je bila prisilno zaručena za bogatog senatora Flavija Basa Herkulana (konzul 452. godine) u kojeg je car imao povjerenja da se neće dati uplesti u kojejkakve prevratničke nakane.⁶⁶

Kako se Honoriji očito nije ni najmanje milila sudbina koja joj je bila nametnuta, odlučila je nešto poduzeti. Preko svog pouzdanika eunuha Hijacinta poslala je hunskom kralju Atili svoj pečatnjak i određen iznos novca, zamolivši ga za pomoć kako bi se njezin predstojeći brak spriječio.⁶⁷ Je li Honoriju na ovaj korak mogla potaknuti činjenica da je i njezina majka bila udana neko vrijeme za jednog moćnog barbarskog vladara, vizigotskog kralja Ataulfa? Kako god bilo, poruka je Atili stigla vjerojatno još u proljeće 449. godine.⁶⁸ Hunski je kralj zasigurno u tomu vidio sjajnu prigodu da ostvari svoje naj-

⁵⁹ Šašel Kos 1994, 109.-110., Várady 1969, 316.

⁶⁰ Seeck 1913., 2291., Bury 1919., 1. O Justi Grati Honoriji također usporedi PLRE II, s. v. *Iusta Grata Honoria*, 568.-569.

⁶¹ Seeck 1913., 2291., Bury 1919., 3.-4., isti 1923., 224., Šašel Kos 1994, 109.

⁶² Bury 1919., 8.-9.

⁶³ Seeck 1913., 2292.

⁶⁴ Bury 1919., 12., isti 1923., 289. Drukčije misli Várady (1969., 504., bilj. 787.).

⁶⁵ Bury 1919., 9. U veljači 450. godine uputio je zapadnorimski dvor na poticaj pape Lava I. pismo caru Teodoziju II. u vezi s eutihijevim sporom. Kao pošiljaoci pisma navedeni su samo car Valentinijan III. i carica Gala Placidija i Eudoksija, dok je Honorija izostavljena (Enßlin 1939., 2248.).

⁶⁶ Bury 1919., 9., isti 1923., 289.

⁶⁷ Bury 1919., 9. isti 1923., 290., Seeck 1913., 2292., Altheim, 314.

⁶⁸ Bury (1919., 10., 1923., 290.) spominje 450. godinu. Međutim, Várady (1969., 316.) domće da je te godine Atila saznao za Honorijinu kaznu. Inače, smatram da je Atilu na djelovanje (obraćanje Teodoziju II.) potakla činjenica da se Honorija trebala u što skorije vrijeme udati za Herkulana. Vjenčanje se zbilo vjerojatno godine 450., a svakako prije 452. kad je Herkulan postao konzul (PLRE II, s. v. *Iusta Grata Honoria*, 569.).

smionije planove. Vjerojatno Honorija u svojoj zamolbi nije niti spominjala mogućnost da se uda za Atilu, no on je to upravo tako protumačio. Pa ipak, jer po svemu sudeći nije smatrao da je nastupilo vrijeme za otvorenu, a kamoli oružanu akciju, odlučio je pričekati.⁶⁹ Uostalom, trenutno je bio zauzet pregovorima s konstantinopolskim dvorom i provjerom elastičnosti ravenkog dvora prema svojim naizgled mušičavim zahtjevima.

No godine 450. ocijenio je kako je nastupio pogodan trenutak. U proljeće ili ljetu obratio se izravno starijem augustu Teodoziju II. sa zahtjevom da car smjesta zatraži od Valentinijana III. neka Honoriju preda Hunima.⁷⁰ Teodozije je svomu mladem carskom bratiću doista preporučio da udovolji Atili. Ta bijaše mu to dobrodošla prigoda da skrene hunski pritisak sa svojeg dijela Carstva i možda da se iskupi za to što je ne tako davno pristao uz naum da se Atila ubije. Valentinijan III. je zacijelo bio vrlo bijesan. Lako je moguće da je o sestrinom ispadu doznao još 449. godine,⁷¹ ali nije poduzeo nikakve preočiite korake jer nije želio da čitav slučaj prodre u javnost. Postupak Teodozija II. nakon razotkrivanja čitave afere pokazuje da se Valentinijan III. s pravom toga klonio. No sad je bilo prekasno - caru je jedino preostalo da svoju ljutnju iskali na glavnim krivcima za nepriliku u kojoj se bio našao. Hijacint je doživio strašnu sudbinu, bio je mučen i pogubljen. Honorija je izmakla oštroj kazni tek zahvaljujući zalaganju svoje majke kojoj je predana na čuvanje.⁷²

Međutim je Atila još 450. godine, nakon smrti Teodozija II. i uspeća Marcijana na carsko prijestolje, uputio poslanstvo u Ravenu zalažući se za Honoriju i tražeći da joj se dâ udio u carskoj vlasti, što je bilo odbijeno.⁷³ U drugom poslanstvu zapadnorimskom dvoru, koje je uslijedilo krajem iste godine ili početkom iduće, Atila je pošao korak dalje: službeno je zatražio Honorijinu ruku i polovicu Zapadnog Rimskog Carstva kao miraz. Dakako, opet je dobio niječan odgovor.⁷⁴ Bez obzira na značenje i ton Atilinih zahtjeva, čini se da upravo slanje ovih dvaju poslanstava pokazuje da je hunske kralju isprva bilo stalo da na miran način ostvari ispunjenje svog zahtjeva.⁷⁵ Ipak, hunski je vladar oduvijek računao s mogućnošću rata. Još 448. povezao se s liječnikom Eudoksijem, vođom Bagauda koji je iz Galije pobjegao Hunima,⁷⁶ a u proljeće 450. sklopio je novi sporazum s Istočnim Rimskim Carstvom kojim je pristao na mnoge ustupke da bi osigurao dunavsku granicu.⁷⁷ I tako je početkom 451. otpočeo Atilin ratni pohod protiv Zapadnog Rimskog Carstva.⁷⁸

Članovi zapadnorimskog poslanstva iz 449. godine

Prisk u zapadnorimskom poslanstvu spominje tri veoma visoka civilna i vojna dužnosnikâ iz pokrajinâ Norika i Panonije.⁷⁹ Poslanstvo je predvodio Romul (Ρωμύλος), *muž*

⁶⁹ Várady (1969., 316.) spominje mogućnost da je Atila preko svog poslanstva ishodio odgodu.

⁷⁰ Bury 1919, 9.-10., isti 1923., 290.

⁷¹ O iluminantnim razlozima za tu pretpostavku usp. Šašel Kos 1994., 110.

⁷² Seeck 1914., 16., isti 1913., 2292., isti 1920., 297.-299., Bury 1919., 10., Enßlin 1939., 2249.-2250., Altheim 1962, 314.

⁷³ Enßlin 1939., 2251., Seeck 1920., 299.-300., Bury 1919., 10., Altheim 1962, 315.

⁷⁴ Enßlin 1939, 2251., Seeck 1920., 300., Bury 1919., 10., Altheim 1962., 316.

⁷⁵ Várady 1969., 317.

⁷⁶ Demandt 1989., 154., Seeck 1920., 301.-302., isti 1896., 2245.-2246., Várady 1969., 316.

⁷⁷ Altheim 1962, 310. Novi je car Marcijan doduše odbacio sporazum, ali ipak nije reagirao na hunski upad u Galiju 451. godine.

⁷⁸ Atila je 452., još dok se povlačio iz Italije, iznova zatražio da mu se preda Honorija i njezino nasljedstvo (Bury 1919., 10.). Grousset (1980., 122.) navodi čak da je papa Lav I. obećao Atili Honorijinu ruku, ali je to krajnje dubiozna vijest, budući da pritom ne daje podrijetlo navoda.

⁷⁹ *Prisc.*, fr. 3, 185, 10-14. Usp. Šašel Kos 1994., 109., Várady 1969., 319., Castritius 1985., 25. Na ovom mjestu valja neizostavno napomenuti da je upravo Prisk jedini izvor koji govori o njima.

počasćen dostojanstvom komesa (ἀνὴρ τῇ τοῦ κόμητος ἀξία τετιμημένος), a daljnji su uglednici bili Promot (Πριμοῦτος), *predstojnik noričke oblasti* (τῆς Νορίκων ἄρχων χώρας), i Roman (Ῥωμανός), *zapovjednik vojnih odreda* (στρατιωτικοῦ τάγματος ἡγεμών).⁸⁰ Romul je valjda bio komes Ilirika (*comes Illyrici*), najviši vojni dužnosnik u Zapadnom Iliriku, dok je Promot svakako držao namjesništvo nad jednom od noričkih pokrajinâ, možda Priobalnim Norikom (*praeses Norici ripensis*).⁸¹ Točna vojna služba koju je obnašao Roman nije pobliže određena. L. Várady je izrazio mišljenje da je Roman bio zapovjednik pokretnih jedinica (*comitatenses*) sa sjedištem u Petovioni, a u rang u prefekta.⁸² H. Castritius je iznio pretpostavku da je bio *dux*, moguće Prve Panonije i Priobalnog Norika,⁸³ dok je R. C. Blockley predložio dvije mogućnosti: Roman bi bio ili *dux* ili *comes rei militaris*.⁸⁴

Poslanstvu su se također bili pridružili Konstancije koji je ne tako davno postao novim Atilinim tajnikom i Tatul, otac Atilinog pouzdanika Oresta. Za njih dvojicu Prisk kaže *da su se zajedno s njima <spomenutim dužnosnicima> pothvatili putovanja ne poradi poslanstva već iz prijateljstva i ujedno iz usluge* (οὐ τῆς πρεσβείας ἕνεκα ἀλλὰ οἰκειότητος χάριν ἅμα σφίσιν αὐτοῖς τὴν πορείαν ποιούμενοι). Istovjetan je u istočnorimskom poslanstvu bio položaj Priska, budući da je on također pošao kao prijatelj.⁸⁵ Konstancije je naslijedio svoga prethodnika u Atilinoj službi kao tajnik zadužen za prepisku. Aecije ga je bio poslao nešto ranije hunske kralju,⁸⁶ a 449. vraćao se svome poslodavcu pošto je obavio poslove u Italiji, među kojima zacijelo treba ubrojiti misiju u vezi sa Silvanovom aferom.⁸⁷ Tatula je pak na put između ostaloga potakla okolnost što je njegov sin Orest bio oženjen kćerkom komesa Romula.⁸⁸ Inače je Tatul rodnom bio Panonac iz pokrajine Druge Panonije.⁸⁹

Zapadnorimsko poslanstvo je bilo upućeno iz Ravene od strane Aecija i Valentinijana III., vjerojatno kao posljedica neposredne hunske diplomatske akcije,⁹⁰ a imalo je, kao što smo već naveli, zadatak da razjasni nesporazum oko Silvanove afere i ponudi Atili odgovarajuću odštetu. Nisu nam poznati podaci na temelju kojih bismo nedvojbeno zacrtali put koji je poslanstvo prešlo do svog dolaska na Atilin dvor. Pa ipak, Prisk u vezi sa zapadnorimskim poslanstvom spominje grad Petovionu (fr. 3, 185, 22.). Uglavnom se prihvaća da je Prisk označio dotični grad kao rodno mjesto kćerke komesa Romula, odnosno supruge Oresta i majke budućeg zapadnorimskog cara Romula Augustula. Ta hipoteza ovisi isključivo o tomu gdje se postavi lakuna u predmetnoj Priskovoj rečenici. Na ovom se mjestu nećemo baviti lingvističkim i logičkim problemima koji su vezani uz takvu pretpostavku.⁹¹ Međutim, čini se mnogo vjerojatnijim čitanje koje upućuje da je

⁸⁰ O Romulu, Promotu i Romanu usporedi članke u PLRE II (s. v. *Promotus* 1, 926., s. v. *Romanus* 2, 946.-947., s. v. *Romulus* 2, 949.).

⁸¹ Šašel Kos 1994., 109., PLRE II, s. v. *Promotus* 1, 926., Castritius 1985., 25.

⁸² Várady 1969., 321.

⁸³ Castritius 1985., 25.

⁸⁴ Prema Šašel Kos 1994., 109., bilj. 42.

⁸⁵ Baldwin, 22. Vidi i sprijeda u ovome radu.

⁸⁶ Prisk navodi da je Gal Konstancije bio smaknut po naređenju obojice hunskih vladara, Bleda i Atile (fr. 3, 186, 16-18.), a za Italca Konstancija kaže da ga je Aecije poslao samo Atili (fr. 3, 176, 17-20, 185, 15-16). Znamo da je Atila postao samovladar 445. (Seeck 1896., 2244.) pa je Italac bio poslan hunske kralju svakako nakon 445., vjerojatno malo prije 449. godine.

⁸⁷ Várady 1969., 319.

⁸⁸ *Prisc.*, fr. 3, 185, 20-21. Enßlin 1932., 2478., isti 1939., 1012.

⁸⁹ Šašel Kos 1994., 109.

⁹⁰ *Prisc.*, fr. 3, 186, 20 - 187, 4, Várady 1969., 318.-319., Šašel Kos 1994., 109.

⁹¹ O tomu usporedi sumarno: Šašel Kos 1994., 108.-109.

Petoviona bila postaja na putu zapadnorimskog poslanstva.⁹² Šašel Kos je dometrnula kako su komesa Romula i Atilinog novog tajnika Konstancija u Petovioni mogli dočekati upravo namjesnik Promot i vojni zapovjednik Roman.⁹³ No još je Várady odbacio takvu mogućnost oslanjajući se pritom na Priskovu rečenicu Κωνσταντίος μὲν διὰ τὴν ἐν ταῖς Ἰταλίαις προϋπάρξασαν πρὸς τοὺς ἄνδρας γνῶσιν (*Konstancije se dakako već za boravka u Italiji dobro upoznao s tim muževima*) iz čega naizgled slijedi da su sva trojica poslanika krenula iz Italije.⁹⁴ Osobno smatram da je Petoviona već na samom početku poslanstva bila određena za obveznu postaju, jer su i Promot i Roman možda morali ondje obaviti neke poslove prije nego nastave svoj poslanički put. Uostalom, moguće je da im se u spomenutom gradu samo trebao pridružiti Tatul koji ih je ondje čekao. U tom bi slučaju Promot i Roman mogli čak ranije biti upućeni iz Ravene da obavijeste Tatula. Ali i to je tek umovanje bez neke potkrijepe u izvorima.

Ono što je upadljivo kod sastava ovog zapadnorimskog poslanstva jest da su se u njemu nalazile osobe koje su bile bliske najužem krugu Atilinih suradnika i time samome kralju, a istodobno su posjedovale visoke veze kako na zapadnom carskom dvoru, tako i na lokalnoj razini. U prvom redu tu mislim na komesa Romula koji je uživao velik ugled u Carstvu i bio k tome tast Atilinog osobnog tajnika Oresta. Poslanicima se dakako pridružio i Orestov otac Tatul, čime je čitava diplomatska akcija dobila još osobniji pečat. Konstancije je pak bio Aecijev izbor za Atilinog tajnika i ne treba nimalo sumnjati da je njemu bila namijenjena jednaka uloga kao i njegovom prethodniku: da o svim bitnim stvarima na Atilinom dvoru izvještava Aecija. Preostala dvojica članova poslanstva, Promot i Roman, vjerojatno su odabrani i zbog reprezentacije (radilo se o najvišim civilnim i vojnim pokrajinskim dužnosnicima) i zbog svoje ekspertize: upravne i vojne oblasti kojima su ravnali nalazile su se na samoj granici s panonskim dijelom hunske države i izravno su zaštićivale Italiju. A ne smije se zaboraviti niti to da su i Tatul i Orest bili podrijetlom Panonci. Pitanju zašto je bilo veoma važno poslati ljude koji su lako mogli ostvariti pristup neposrednom Atilinom okružju pokušat ćemo ponuditi odgovor zahvaćanjem u samu svrhu poslanstva.

Svrha zapadnorimskog poslanstva iz 449. godine

M. Šašel Kos zgodno je zapazila kako se povjesničar mora zbuniti nad činjenicom da je Atila otprilike osam godina nakon pada Sirmija postavio problem zlatnih posuda sirmijskog biskupa.⁹⁵ Već smo prije konstatairali kako je Atila zacijelo time htio izvršiti pritisak na Zapadno Rimsko Carstvo. Silvanova afera sasvim sigurno nije bila samoj sebi svrha pa se postavlja pitanje zašto je upravo tada aktualizirana, iako valja dometrnuti da se čini kako je hunski kralj za čitav događaj saznao tek neko vrijeme nakon što je prvi tajnik Konstancije bio smaknut pod optužbom za izdaju.⁹⁶

Zapadnorimsko poslanstvo bilo je odgovor na hunsko poslanstvo koje je Atila uputio neposredno prije i u kojem se po svemu sudeći nalazio i italiski Konstancije.⁹⁷ Budući da su

⁹² Ὁ γὰρ αὐτοῦ <Τατοῦλου> παῖς Ὁρέστης Ῥωμύλου θυγατέρα ἐγεγαμήκει <...> ἀπο Παταβίωνος τῆς ἐν Νορίκῳ πόλεως ἐπρεσβεύοντο (...), njegov sin <Tatulov> oženio je Romulovu kćer <praznina> Išli su kao poslanici iz Petovione, grada u Noriku, itd.

⁹³ Šašel Kos 1994., 109.

⁹⁴ Várady 1969., 320.

⁹⁵ Šašel Kos 1994., 109.

⁹⁶ Várady 1969., 318. Prisk (fr. 3, 186, 18) kaže μετὰ δὲ χρόνον (s vremenom).

⁹⁷ Várady 1969., 319.

se zapadnorimski poslanici našli na Atilinom dvoru zajedno s istočnorimskima, moguće je zaključiti da su svi krenuli u približno isto vrijeme, dakle ljeti 449. godine. Iz toga pak proizlazi da je i Atila oba svoja poslanstva u Konstantinopol i u Ravenu uputio jamačno istovremeno, odnosno u proljeće 449. godine. Nekako u proljeće 449. godine Justa Grata Honorija stupila je u vezu s kraljem Atilom, pa nas istodobnost tih dvaju događaja nužno navodi na pomisao o njihovoj međusobnoj vezi. I premda za to ne postoji potvrda u izvorima, čini se da je tadašnje zapadnorimsko poslanstvo doista bilo neodvojivo povezano sa slučajem Juste Grate Honorije. Tu je pretpostavku iznio još L. Várady i ponovio ju je J. Šašel.⁹⁸ Mi ćemo je ovom prigodom nastojati dopuniti.

Već smo spomenuli da su se u zapadnorimskome poslanstvu nalazila dva bliska rođaka Atilinog pouzdanika Oresta. Ostala dvojica poslanika su možda također bili njegovi poznanici, a nema sumnje da je poznavao Konstancija koji je poput njega služio hunske kralju. Zbog položaja što ga je Orest zauzimao u Atilinoj vladarskoj strukturi teško je vjerovati da mu nije bila poznata zgoda s Hijacintovim pregovorima u ime Juste Grate Honorije. U izvođenju daljnjeg zaključka neumitno izbija na površinu pitanje Orestove odanosti hunske vladaru. Ona je morala biti ograničena njegovim podrijetlom pa je u tom smislu podosta nevjerojatno da ne bi pokušao izvijestiti svog oca Tatula, tasta Romula ili uostalom samog Accija o zbivanjima koja se neposredno tiču sudbine Zapadnog Rimskog Carstva.⁹⁹ Kao posrednik mu je mogao poslužiti upravo Konstancije. Zanimljivo je spomenuti da je možda i sâm Orest na Accijev zagovor bio postao Atilinim tajnikom.¹⁰⁰ Čini se da je zapadni patricij nastojao imati u neposrednoj blizini hnskoga kralja vlastite pouzdanike koji će mu dojavljivati o bitnim stvarima na Atilinom dvoru i kraljevim planovima. Kao što znamo jedan je od takvih pouzdanika, Gal Konstancije, platio svoju revnost glavom.

Koja je, dakle, bila prava svrha zapadnorimskog poslanstva iz 449. godine? Na površini morao se izgledati nesporazum oko Silvanove afere, naći kompromisno rješenje. To je uostalom bilo rečeno samom Prisku koji je pokazivao veliko zanimanje za svrhu boravka zapadnorimskih poslanika kod Huna. No istinski cilj misije, skriven za najveći dio tadašnje javnosti, bio je vjerojatno obavještajno-savjetodavne prirode: poslanici su se trebali konzultirati s Orestom o mogućim potezima hnskoga kralja i njihovim posljedicama te pokušati iznaći način na koji bi se novonastala situacija razriješila povoljno po Zapadno Rimsko Carstvo, odnosno kako da se Atilu uvjeri da Valentinijan III. nikad neće prihvatiti njegovu vezu s Justom Gratom Honorijom.¹⁰¹ Poslanstvu je također moglo biti naloženo da s Atilom vodi pregovore koji su se ticali graničnih područja.¹⁰² Možda su Romulove riječi da je Atilu uznijela njegova prevelika sreća (ἡ αὐτοῦ μεγίστη τύχη) i moć koja je iz nje proizašla pa više ne želi čuti ni za opravdane zahtjeve kako aluzija na Honoriju tako i naznaka da se Atila neće dati nagovoriti da odustane od čitavog slučaja.¹⁰³ Accije i zapadni carski dvor su godine 449. zacijelo počeli jasnije uviđati istinske Atiline namjere.¹⁰⁴ I premda se tada nije zbio otvoreni lom, budući događaji pokazali su da je misija bila neuspješna.

⁹⁸ Várady 1969., 317.-318., Šašel 1992., 643.-644.

⁹⁹ Šašel Kos 1994., 110.

¹⁰⁰ Enßlin 1939., 1012. O Orestu usporedi i: PLRE II, s. v. *Orestes* 2, 811.-812.

¹⁰¹ Šašel Kos 1994., 110., 111. Várady 1969. (str. 320.) govori za dotično zapadnorimsko poslanstvo da je predstavljalo *pomirbenu delegaciju*, što nije sasvim ispravna karakterizacija budući da do prekida odnosa između dviju država tada još nije bilo došlo.

¹⁰² Šašel 1992., 643.

¹⁰³ *Prisc.*, fr. 3, 199, 8-10. Usp. Šašel Kos 1994., 110., Várady 1969., 315., 319.

¹⁰⁴ Zecchini 1983., 263.

Zaključak

Pravu dimenziju zapadnorimskom poslanstvu iz 449. godine daje upravo hipoteza koja ga povezuje sa slučajem Juste Grate Honorije. Naime, već sâm sastav toga poslanstva naznačuje da je zbog stvarne ratne prijetnje bilo vrlo važno ostvariti početnu prednost u komunikaciji s Atilom i osigurati podatke koji su bili znani tek ljudima iz najužeg kraljevog kruga. Ključna osoba koja je mogla takvo što jamčiti bio je Atilin osobni tajnik Orest, čiji su se tast i otac nalazili u poslanstvu. Činjenica što suvremeni izvor poput Priskovog izvještaja šuti o toj vezi ne znači nužno da ona nije postojala. Valentinijanu III. je bilo veoma stalo da afera ne prodre u javnost, pri čemu je ispravno prosudio kakva može biti reakcija njegovog carskog kolege u Konstantinopolu. Stoga je sasvim razumljivo da Prisku nije bilo ništa rečeno, premda ga se ne može optužiti da nije pokušao saznati zbog čega su zapravo zapadnorimski poslanici došli na Atilin dvor. Postupak Teodozija II. nakon što je Atila odlučio čitav slučaj iznijeti na vidjelo, postavivši službeni zahtjev da mu se preda Justa Grata Honorija, zorno uz ostale slične činjenice pokazuje kako se procjep između dviju polovica načelno jedinstvenog Rimskog Carstva sve više produbljivao. Također, zahvaljujući Silvanovoj i Honorijinoj aferi, carskoj je vladi u Raveni moralo postati jasno koliko dobri odnosi s Hunima počivaju na klimavim temeljima.

Prilog

Odlomci iz Priskove Bizantske povijesti i usporedni prijevodi¹⁰⁵

ἀφικόμενοι δὲ ἐς Ναῖσσόν ἔρημον μὲν εὗρομεν ἀνθρώπων τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀνατραπεῖσαν. ἐν δὲ τοῖς ἱεροῖς καταλύμασι τῶν ὑπὸ νόσων κατεχομένων τινὲς ἐτύγγανον ὄντες. μικρὸν δὲ ἄνω τοῦ ποταμοῦ ἐν καθαρῷ καταλύσαντες, (σύμπαντα γὰρ τὰ ἐπὶ τὴν ἄχθην ὀστέων ἦν πλέα τῶν ἐν πολέμῳ ἀναιπεθέντων) (...) [Prisc., fr. 3, 171, 21 - 172, 4.]

Venimus Naissum, quae ab hostibus fuerat eversa et solo aequata: itaque eam desertam hominibus offendimus, praeterquam quod in ruderibus sacrarum aedium erant quidam aegroti. Paulo longius a flumine ad vacua loca divertentes, (omnia enim circa ripam erant plena ossibus eorum, qui bello ceciderant) (...)

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 171.-172.

Kad smo stigli do Niša, našosmo grad sasvim opusteo pošto je do temelja bio porušen od neprijatelja (Huna). U ruševinama hramova bili su neki ljudi koji su se tu zadržavali zbog bolesti. Prenoćismo na čistini, malo podalje od reke, pošto je sav obalski prostor bio pokriven kostima onih što su u borbi poginuli.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 13.

¹⁰⁵ Prijevod odabranih odlomaka iz Priska donosim u prvom redu kako bih ispravio neke propuste u prijevodu Franje Barišića za *Vizantijske izvore za istoriju naroda Jugoslavije*, dok je paralelan latinski prijevod, preuzet iz Bekker-Niebuhrvog izdanja Priskovih fragmenata, dodan kako bi se naznačile krupnije pogreške što su se potkrale u njemu, ali i omogućila usporedba s Barišićevim prijevodom.

Prispjeli smo do Najsa i našli grad bez ljudi, jer su ga neprijatelji uništili. No u svetim smo nastambama zatekli neke od onih koje su zadržale bolesti. A zastali smo na čistome, malo poviše rijeke, jer je uz obalu sve bilo puno kostiju onih koji su poginuli u ratu (...)
prijevod H. Gračanina

(...) ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ναϊσσοῦ τὴν πορείαν ποιησάμενοι ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν, ἕς τι χωρίον ἐσβάλλομεν συνηρεφές, καμπὰς δὲ καὶ ἐλιγμοὺς καὶ περιαγωγὰς πολλὰς ἔχον. [Prisc., fr. 3, 172, 11-14]

(...) a montibus Naissi Istrum versus purgentes, in angustam convallem per obliquos flexus et circuitus multos deferimur.

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 172.

(...) krenuvši od niške granice prema reci Dunavu, zapadosmo u neki gusto pošumljen i senovit kraj sa mnogo zavoja, krivina i okuka.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 13.

(...) od najskoga smo područja krenuli putem na rijeku Ister i dospjeli do nekog sjenovitog kraja s mnogo zavoja, okuka i zaokreta.

prijevod H. Gračanina

μετὰ δὲ τὴν δυσχωπίαν ἐν πεδίῳ καὶ αὐτῷ ὑλώδει παραγινόμεθα. ἐντεῦθεν βάρβαροι πορθμεῖς ἐν σκάφεσι μονοξύλοις, ἅπερ αὐτοὶ δένδρα ἐκτέμνοντες καὶ διαγλύφοντες κατασκευάζουσιν, ἐδέχοντο ἡμᾶς καὶ διεπόρθμευον τὸν ποταμὸν, οὐχ ἡμῶν ἕνεκα παρασκευασάμενοι, ἀλλὰ διαπορθμεύσαντες πλῆθος βαρβαρικόν, ὅπερ ἡμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπηντήκει, οἷα δὲ βουλομένου ὥς ἐπὶ θήραν Ἀττίλα διαβαίνειν ἐς τὴν Ῥωμαίων γῆν. [Prisc., fr. 3, 172, 20 - 173, 4]

Ex illo difficili et arduo loco ad plana et uliginosa devenimus. Illic nos barbari portitores in scaphis unico ligno constantibus, quas arboribus sectis et cavatis adornant, exceperunt, et flumen transmiserunt. Et lembi quidem minime ad nos traducendos, sed ad multitudinem barbarorum traiiecendam erant praeparati, quae nobis in via occurreret, quia Atilas ad venationem in Romanorum fines transgredi volebat.

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 172.-173.

Iz ovog teško prohodnog kraja spustismo se u ravnicu, i to sasvim pošumljenu. Oдавe nas preuzmu varvari skeledžije na čamce-monoksile, koje oni prave od posečenog i izdubljenog stabla, i prevezoše nas preko reke. Nisu oni bili spremni radi nas, nego su prevozili varvarski svet koji smo na putu sretali, kao da tobože Atila hoće da pređe na romejsko zemljište lova radi.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 13.-14.

Iz tog teško prohodnog kraja prispjeli smo u ravnicu, također pošumljenu. Ovdje su nas barbari vozari primili u čamce od jednoga drveta, koje oni izrađuju izrezujući i izdubljujući debla, te su preplovili rijeku. Nisu oni bili spremni radi nas, nego su prevozili barbarsko mnoštvo koje nam je naišlo u susret, kao da Atila tobože radi lova kani prijeći u rimsku zemlju.

prijevod H. Gračanina

ἐνθένδε ἐπορεθόμεθα ὁδὸν ὤμαλῃν, ἐν πεδίῳ κειμένην, ναυσιπόροις τὲ προσεβάλαμεν ποταμοῖς, ὧν οἱ μέγιστοι μετὰ τὸν Ἰστρὸν ὅ, τε Δρήκων λεγόμενος καὶ ὁ Τίγας καὶ Τιφήσας ἦν. καὶ τούτους μὲν ἐπεραιώθημεν τοῖς μονοχύλοις πλοίοις, οἷς οἱ προσοικούντες τοὺς ποταμοὺς κέχρηται. τοὺς δὲ λοιποὺς ταῖς σχεδίαις διεπλεύσαμεν, ἅς ἐπὶ τῶν ἀμαχῶν οἱ βάρβαροι διὰ τοὺς λιμνάζοντας φέρουσι τόπους. ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κάμας τροφαί, ἀντὶ μὴν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος. ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἐπόμενοι ἡμῖν ὑπηρεταὶ κέγχρον καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενοι πόμα. κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. [Prisc., fr. 3, 183, 3-14]

Illinc facili et aequali via, per planitiem iter fecimus, et in multos fluvios navigabiles incidimus. Quorum post Istrum maximi sunt Drecon dictus, et Tigas, et Tiphisas. Et hos quidem naviculis unico ligno confectis, quas in quotidiano usu habent qui ad flumina habitant, reliquos lembis ex propinquo desumptis, quos barbari curribus imponunt, et per loca restagnantia important, traiecimus. Congerebantur vero nobis ex vicis commeatus, pro frumento milium, pro vino medus; sic enim locorum incolae vocant. Servi quoque, qui nos comitabantur, milium secum portabant, potionem ex hordeo praebentes, quam camum barbari appellant.

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 183.

Odatle (iz sela) putovali smo ugodnim i ravnim putem i nailazili smo na plovne reke od kojih su, posle Dunava, najveće Drekon, Tigas i Tifisas. Neke smo reke prešli monoksilima kojima se služe obližnji stanovnici, a druge smo preplovili splavovima koje varvari voze na kolima kroz močvarna mesta. Po selima su nam spremali hranu, mesto žita proso, mesto vina medos (medovinu), kako se tamo zove. I sluge, koje su nas pratile, sa sobom su nosile proso i piće koje se dobija od ječma. Varvari to (piće) nazivaju kamon.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 14.-15.

Odatle smo putovali ravnim putem kroz ravnicu, te nailazili na plovne rijeke, od kojih su uz Dunav najveće ona zvana Drekon, pa Tigas i Tifisas. I njih smo prešli plovilima od jednoga drveta, kojima se služe žitelji uz rijeke. Ostale smo pak preplovili splavima, koje barbari dovoze na kolima kroz močvarna mjesta. Po selima nam se pripravljalala hrana, istina umjesto žita proso, a umjesto vina po domaći zvani medos. I poslužnici, koji su nas pratili, nosili su sa sobom proso i piće koje dobivaju iz ječma. Barbari ga nazivaju kam.

prijevod H. Gračanina

κατὰ δὲ τὸν χρόνον ἐν ᾧ ὑπὸ Σκυθῶν ἐν τῇ Παιόνων ἐπολιορκεῖτο τὸ Σίρμιον, τὰς φιάλας παρὰ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἐδέξατο ἐφ' ᾧ αὐτὸν λύσασθαι, εἴ γε περιόντος αὐτοῦ ἀλᾶναι τὴν πόλιν συμβαίη, ἢ ἀναιρεθέντος ἀνήσασθαι τοὺς αἰχμαλώτους ἀπαγομένους τῶν ἀστῶν. ὁ δὲ Κωνσταντῖος μετὰ τὸν τῆς πόλεως ἀνδραποδισμόν ὀλιγορήσας τῶν συνθηκῶν ἐς τὴν Ῥώμην κατὰ πρᾶξιν τινα παραγίνεται (...) [Prisc., fr. 3, 186, 6-13]

Ille vero, quo tempore Sirmium oppidum, in Paeonia situm, Scythae obsidebant, aurea vasa a civitatis episcopo acceperat, ut ex eorum pretio, si se superstitie urbem capi contigisset, quoad satis esset, pro sua libertate solveretur: sin periisset, cives in servitutum abducti redimerentur. Sed Constantius post urbis excidium de pacto illo parum sollicitus, Romam cuisdam negotii causa profectus (...)

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 186.

U vreme kad je od Skita (Huna) bio opsedan panonski grad Sirmijum, on (Konstancije) je od sirmiskog episkopa primio sveti sasudi da bi se njim episkop otkupio u slučaju da ostane živ kad padne grad, ili ako pogine, da se otkupe u zarobljeništvo odvedeni građani. Konstancije je, međutim, po zauzimanju grada pogazio pogodbu i nekim poslom otišao u Rim.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 9.-10.

U vrijeme kad su Skiti u Panoniji opsjedali Sirmij, primio je (Konstancije) posude od gradskoga biskupa kojima će on (biskup) biti otkupljen, bude li grad zauzet dok je on živ, odnosno kojima će se otkupiti građani odvedeni u sužanjstvo pogine li. Ali je Konstancije, kad je grad bio opustošen, prezrô pogodbu, radi nekog posla stigao u Rim (...)

prijevod H. Gračanina

βαλανεῖον δὲ ἦν οὐ πόρρω τοῦ περιβόλου, ὅπερ Ὀνηγήσιος μετὰ τὸν Ἀττήλαν παρὰ Σκύθαις ἰσχύων μέγα ᾠκοδόμει, λίθους ἐκ τῆς Παιόνων διακομίσας γῆς. οὐδὲ γὰρ λίθος, οὐ δένδρον παρὰ τοῖς ἐκεῖνο τὸ μέρος οἰκοῦσι βαρβάροις ἐστὶν (...) ὁ δὲ ἀρχιτέκτων τοῦ βαλανείου ἀπὸ τοῦ Σιρμίου αἰχμάλωτος ἄχθεις (...) [Prisc., fr. 3, 187, 20 - 188, 5]

Haud longo intervallo a circuitu domus distabat balneum, quod Onegesius, qui secundum Attilam plurimum apud Scythas opibus valebat, lapidibus ex Paeonia advectis aedificaverat. Nec enim apud eos, qui in ea parte Scythiae habitant, ullus est aut lapis, aut arbor (...) Huius autem balnei architectus, e Sirmio captivus abductus (...)

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 187.-188.

...kupati koje je Onegesije, posle Atile kod Skita (Huna) najmoćniji čovek, sagradio od kamenja dovezenog iz Panonije, jer kod varvara nastanjenih u tom kraju nema ni kamena ni drveta... Zidar ovog kupatila doveden je iz Sirmijuma... kao zarobljenik...

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 15.

Nedaleko od ograde bilo je kupalište koje Onegezije, nakon Atile najmoćniji kod Skita, bijaše dao sažidati kamenjem dovezenim iz panonske zemlje, jer kod ondje nastanjenih barbara u onom kraju nema ni kamena niti drveta (...) A graditelj toga kupališta doveden je kao zarobljenik iz Sirmija (...)

prijevod H. Gračanina

ξύγκλυδες γὰρ ὄντες πρὸς τῇ σφετέρᾳ βαρβάρῳ γλώσσει ζηλοῦσιν ἢ τὴν Οὐννων ἢ τὴν Γόθων, ἢ καὶ τὴν Αὐσονίων, ὅσοις αὐτῶν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιμιξία. καὶ οὐ ῥαδίας τις σφῶν ἐλληνίζει τῇ φωνῇ, πλὴν ὧν ἀπήγαγον αἰχμαλώτων ἀπὸ τῆς Θρακίας καὶ Ἰλυρίδος παραλίῳ. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν γνώριμοι τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐτύγχανον ἔκ τε τῶν διεργώγων ἐνδυμάτων καὶ τοῦ αὐχμοῦ τῆς κεφαλῆς, εἰς τὴν χεῖρονα μεταπεσόντες τύχην. [Prisc., fr. 3, 190, 7-14]

...etenim ex variis gentibus commixti, barbaricam linguam colunt, sive Hunnorum, sive Gothorum, aut etiam Romanam, hi scilicet, quibus cum Romanis frequentius est commercium. Neque quisquam eorum facile loquitur Graece, nisi si qui sint captivi e Thracia aut Illyrico maritimo. Sed illi ab obvio quoque dignosci possunt et a vestibus laceris et capitis squalore, tanquam qui in miseram inciderint fortunam.

latinski prijevod u izdanju Bekker-Niebuhr, 190.

...jer ovi stanovnici koji su pomešani, pored svog varvarskog jezika, teže da znaju ili hunski ili gotski, pa i latinski, ukoliko sa Rimljanima dolaze u dodir. Njihov čovek, međutim, ne govori lako grčki jezik, izuzev onih koje su doveli kao zarobljenike iz Trakije ili ilirskog primorja. Ali se ovi pri susretu lako poznaju po odrpanom odelu i zapuštenoj glavi kao ljudi koji su zapali u bedu.

Barišićev prijevod u Viz. izv. I, 15.-16.

Naime, kako su odasvud naneseni, osim svojim barbarskim jezikom živo se služe ili hunskim ili gotskim, ili čak auzonskim, bar oni koji su u doticaju s Rimljanima. Nitko pak od njih ne govori lako grčkim jezikom, izuzev onih koji su odvedeni kao zarobljenici iz Trakije i primorskog Ilirika. No oni su, zaista, bili prepoznatljivi onima koji bi na njih naišli i po razderanoj odjeći i prljavštini glave, budući da su zapali u nevolju.

prijevod H. Gračanina

Kratice

PLRE - The Prosopography of the Later Roman Empire: A. D. 395-527, Cambridge 1980.

RE - Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Stuttgart 1893.-1980.

Viz. izv. I - Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije, sv. I, Beograd 1955.

Izvori i literatura

1. PRISCUS RHETOR, Excerpta de legationibus Romanorum, *Corpus scriptorum historiae Byzantinae*, sv. 7, J. Bekker, B. G. Niebuhr (ed.), Bonn 1829., 166ff.
2. F. ALTHEIM, *Geschichte der Hunnen*, sv. IV, Berlin 1962.
3. A. ALFÖLDI, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, sv. II, Berlin und Leipzig 1926.
4. B. BALDWIN, Priscus of Panium, *Byzantion*, sv. 50. Bruxelles 1980., 18.-61.
5. F. BARIŠIĆ, Prisk kao izvor za najstariju istoriju Južnih Slovena, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, knj. XXI, Beograd 1952., 52.-61.
6. I. BÓNA, Die Hunnen in Norikum und Pannonien, *Severin - zwischen Römerzeit und Völkerwanderung*, Linz 1982., 179.-200.
7. J. B. BURY, Iusta Grata Honoria, *Journal of Roman Studies*, sv. 9., London 1919.
8. isti, *History of the Later Roman Empire (from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian A. D. 395 to A. D. 565)*, sv. I, London 1923.
9. H. CASTRITIUS, Die Grenzverteidigung in Rätien und Noricum im 5. Jh. n. Chr. Ein Beitrag zum Ende der Antike, *Die Bayern und ihre Nachbarn*, Teil 1, Herwig Wolfram, Andreas Schwarcz (hrsg.), Wien 1985. (*Veröffentlichungen der Kommission für Frühmittelalterforschung*, Bd. 8), 17.-28.

10. A. DEMANDT, *Die Spätantike. Römische Geschichte von Diokletian bis Justinian, 284-565 n. Chr.*, München 1989.
11. W. ENßLIN, s. v. *Maximinus* 17, RE, Bd. 5 V, Stuttgart 1931., 665.
12. isti, s. v. *Onegesius*, RE, Bd. XVIII 1, Stuttgart 1939., 437.-438.
13. isti, s. v. *Orestes* 12, RE, Bd. XVIII 1, Stuttgart 1939., 1012.-1013.
14. isti, s. v. *Tatulus*, RE, Bd. XIV A2, Stuttgart 1932., 2478.
15. isti, s. v. *Valentinianus III*, RE, Bd. VII A2, Stuttgart 1948., 2232.-2259.
16. R. GROUSSET, *L'Empire des steppes*, Paris 1980.
17. J. R. MARTINDALE, *The Prosopography of the Later Roman Empire: A. D. 395-527*, sv. II, Cambridge 1980.
18. A. MÓCSY, s. v. *Pannonia*, RE, Bd. 5 IX, Stuttgart 1962., 516.-776.
19. isti, *Pannonia and Upper Moesia*, London and Boston 1969.
20. O. SEECK, s. v. *Aetios* 4, RE, Bd. I 1, Stuttgart 1893., 701.-703.
21. isti, s. v. *Attila*, RE, Bd. II 2, Stuttgart 1896., 2241.-2247.
22. isti, s. v. *Chrysaphios*, RE, Bd. III 2, Stuttgart 1899., 2285.-2286.
23. isti, s. v. *Constantius* 12, RE, Bd. IV 1, Stuttgart 1900., 1102.
24. isti, s. v. *Honorio* 5, RE, Bd. VIII 2, Stuttgart 1913., 2291.-2292.
25. isti, s. v. *Hyakinthos* 3, RE, Bd. IX 1, Stuttgart 1914., 16.
26. isti, *Die Geschichte des Untergangs der antiken Welt*, sv. VI, Stuttgart 1920.
27. J. ŠAŠEL, *Aquileia, Ravenna e Poetovio: contatti e rapporti*, *Opera selecta*, Ljubljana 1992., 634.-644.
28. M. ŠAŠEL KOS, *The Embassy of Romulus to Attila*, *Tyche*, Bd. 9, 1994., 99.-111.
29. L. VÁRADY, *Das letzte Jahrhundert Pannoniens. 376-476*, Budapest 1969.
30. *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, sv. I, Beograd 1955., 7.-16.
31. G. ZECCHINI, *Aezio: L'ultima difesa dell'Occidente Romano*, Roma 1983.

Zusammenfassung

Die weströmische Gesandtschaft an den Attilas Hof im Jahre 449

Der Autor analysiert die Angaben über eine weströmische Gesandtschaft an den Hof von Attila im Jahre 449, die von Priscus von Panium in seinem fragmentarisch erhaltenen Geschichtswerk angeboten werden, und versucht eine glaubwürdige Voraussetzung über den wahren Zweck der Gesandtschaft zu machen, indem er sie mit der Iusta Grata Honoria Affäre verbindet. Dieser Aufsatz beschäftigt sich auch mit dem Verlauf der Begegnungen zwischen den zwei kaiserlichen Gesandtschaften, denn die weströmische Gesandtschaft mit der oströmischen zusammengetroffen hatte, und bietet eine kurzgefaßte Darstellung des Berichtes von Priscus über die Reise der oströmischen Gesandten und ihren Aufenthalt beim König der Hunnen an.